

*Salih Kürşad DOLUNAY**

İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarında Kullandıkları Zaman Ekleri Üzerine Bir İnceleme**

Öz

Bu çalışmada ilköğretim 6.sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında kullandıkları zaman ekleri tespit edilerek bunların kullanım sıklıkları ve kullanım oranları hesaplanmıştır. Böylece ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin hangi zaman eklerini, ne sıklıkla ve hangi oranlarda kullandıkları ortaya çıkarılmıştır. Dolayısıyla Türkçe öğretiminde yardımcı ve destekleyici bir alan olan dil bilgisi öğretiminde zaman eklerinin sistematik bir biçimde öğretilmesi için kılavuzluk edebilecek sonuçlara ulaşmak amaçlanmıştır. Araştırmada Ankara ilinden beş ilköğretim okulunda 150 öğrenciye yazılı anlatım çalışması yaptırılmıştır. Sonuç olarak, bazı zaman eklerinin, öğrencilerin yazılı anlatımlarında ya çok az kullanıldığı ya da hiç kullanılmadığı görülmüştür. Buna bağlı olarak da dil bilgisi öğretiminde zaman eklerinin öğrencilere kavratılmasına yönelik bazı önerilerde bulunulmuş ve Türkçe ders kitaplarına alınacak metinlerde zaman ekleriyle ilgili dikkat edilmesi gereken hususlar vurgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: dil bilgisi, dil bilgisi öğretimi, zaman ekleri, işlev, yazılı anlatım.

A Study on Tense Suffixes Used by 6th Grade Students in Their Written Expressions

Abstract

In this study, the tense suffixes that the 6th grade students of primary education use in their written expressions had been identified, and their usage frequencies and usage rates had been calculated. Thus the tense suffixes that the 6th grade students of primary education use, and the frequencies and the rates that they use these tense suffixes had been detected. The purpose here is to attain the outcomes that may provide guidance for the teaching of the tense suffixes systematically at the grammar teaching, which is an assisting and supporting field for Turkish teaching. The study had been conducted on 450 students from 5 primary schools in Ankara Province. The students had been asked to present their written expressions. As a result it had been seen that some of these tense suffixes have barely been used or have never been used at the written expressions of the students. Correspondingly, some suggestions had been made for making the students comprehend the tense suffixes at grammar teaching, and the issues that shall be observed concerning the tense suffixes that shall take place at the Turkish lecture books had been emphasized.

Keywords: grammar, grammar teaching, tense suffixes, function, written expression.

* Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Bolu.

E-posta: dolunay_k@ibu.edu.tr

**Bu makale, yazarın "İlköğretim İkinci Kademe Zaman Ekleri ve Fonksiyonlarının Öğretimi" adlı doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Giriş

Zaman kavramı felsefenin yanı sıra dil biliminin ve gramerin de konusu olduğu için bu alanlarda çalışan araştırmacılar zaman kavramıyla ilgili görüşlerini ortaya koymuşlardır. Aşağıda bu görüşlerden bazılarına bir göz atılacaktır.

Araştırmacılardan Ergin'e (1998: 133–134) göre "Zaman fiilin gösterdiği hareketin hangi zamanda yapıldığını veya olduğunu ifade eden gramer kategorisidir. Fiil kipleri dediğimiz bu kalıplar, fiil kök ve gövdelerinin bu çekimli şekilleri hareketin kipini yani yapılış ve oluş şeklini ifade ederler. Bu gramer fonksiyonu, bu şekil ifadesi bütün fiil kiplerinde vardır. Fiil kiplerinin bir kısmında ise bu şekil ifadesinden başka, biraz yukarıda da söylediğimiz gibi, bir de zaman ifadesi vardır. Yani fiil kiplerinin bir kısmı yalnız kip ve şekil kategorisini karşılarken diğer kısmı şekil kategorisi ile birlikte zaman kategorisini de karşılarlar."

Hatiboğlu (1982: 140), zaman kavramını "Eylemlerin belirttikleri geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman kavramı" şeklinde tanımlarken Topaloğlu (1989: 165), aynı kavramı "Fiilin belirttiği sürenin çeşitli parçalarını bildiren kategori ve bu kategoriye bağlı olarak ortaya çıkan alt bölümlerin her biri" biçiminde açıklamaktadır.

Korkmaz'a (1992: 177) göre zaman kavramı "Çekimli fiilin karşıladığı kılış veya oluşun içinde geçtiği zaman dilimi"dir. Ayrıca Korkmaz (2003: 570) "Fiilde zaman, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın, başı ve sonu belli olmayan zaman çizgisinin neresinde gerçekleştiğini bildiren bir gramer kategorisidir." demektedir.

Aksan başkanlığında hazırlanan Sözcük Türleri (1983: 232) adlı eserde zaman konusunda şu bilgiler verilmektedir: "Bu kavram, eylemin içinde olduğu zamanı gösterir. Eylemin temel ana konusunu içerir. Eylem bir oluş, kılış, yargı bildirirken zamanı da belirler. Geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman eylemlerin oluş zamanlarının başlıcalarıdır." Yine aynı eserde (1983: 233), "Eylem çekiminde zaman önemli bir rol oynamaktadır. Eylemlere, türlü zaman kavramı taşıyan eklerin getirilmesiyle, eylemin bildirdiği işin, oluşun, hareketin, anlatılmak istenilen yargının zamanı belirlenir. Eylemin şimdi ya da geçmişte yapıldığını, yapılmakta olduğunu, kısacası zamanı, bu ekler belirtir. Türkçede eylemler, zaman açısından yalın zamanlı, bileşik zamanlı olmak üzere ikiye ayrılır." denilmektedir.

Ediskun'a (1999: 171) göre "Dilbilgisinde terim olarak zaman denince, akla, eylemin yapılmakta olduğunu, yapıldığını, yapılacağını haber veren soyut süre kavramı gelir. (...) Eylemin yapılmakta olduğunu bildiren soyut süre şimdiki zaman, eylemin yapılmış olduğunu bildiren soyut süre geçmiş zaman, eylemin yapılacağını gösteren soyut süre ise gelecek zamandır. Bunlar dil bilgisinde üç zamandır. Bu üç ana zamandan geçmiş zaman eylemin yapıldığını ya kesin ya da şüpheli

olarak bildireceğine göre, onu iki anlamlı bir geçmiş zaman olarak benimseyebiliriz. Bundan başka geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanları kapsayan bir de her zaman ya da geniş zaman vardır.”

Banguoğlu (1990: 441–442), “fiillerde zaman” başlığı altında şu bilgileri vermektedir: “Bir kılış veya oluşun içerisinde geçtiği zaman parçasına fiilin zamanı diyoruz. Çekimde zaman fiil tabanına gelen birinci ekle gösterilir. (...) Fiil çekiminde zaman esastır. Çekim kipleri aslında zaman bölümlerine göre adlandırılırlar (geçmiş kipi, gelecek kipi). Bu sebeple kip yerine zaman terimini de kullanırız.”

Gencan’a (1979: 273) göre insanoğlu, zamanı dil bakımından geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman biçiminde üçe ayırmıştır.

Vardar yönetiminde hazırlanan “Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü” (2002: 228) adlı eserde zaman kavramı şu şekilde açıklanmaktadır: “Eyleme bağlı olarak gerçek ya da doğal sürenin çeşitli dilbilgisel bölümlerini belirten ulam ve bu ulama bağlı olarak ortaya çıkan alt ulamlardan her biri. Zamana ilişkin olarak en sık rastlanan bölümlenme türü şimdiki, geçmiş ve gelecek zaman bölümlenmesi olmakla birlikte, bu ayırım evrensel nitelik taşımaz. Zaman ulamının temel özelliği, tümcede belirtilen oluş anını konuşucunun söyleme, sözceleme anına bağlamasıdır. Eylem diziminin bir ulamı olan zaman çoğu kez kip, kiplik, görünüş ulamlarıyla kesişir. (...) Türkçede eylemler yalın ve bileşik zamanlar olmak üzere ikiye ayrılır. Yalın zamanlar şunlardır: Geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zaman. Bileşik zamanlarsa hikâye, rivayet, koşul bileşik zamanlarıdır. Bunlara bir de katmerli bileşik zaman eklenir.”

“Fiillerin ifade ettiği işin ne zaman meydana geldiğini çekimlerden veya daha doğrusu çekim eklerinden anlamak mümkündür. Fiillerin ifade ettikleri iş, durum, hüküm vs. esas itibarıyla hâl, geçmiş zaman, gelecek zaman ve geniş zaman olmak üzere dört zamanda meydana gelir. Bununla birlikte Türkçede ve diğer dillerde zamanları göstermeğe yarayan ekler sadece zamanı belirtmez; kiplerin belirmesine de az çok yardım eder. (...) Türkçede olduğu gibi, başka dillerde de esas olarak yukarıda belirtildiği gibi dört zaman vardır. Şuhudî mazi, naklî mazi (rivayet), hikâye gibi terimler zamandan daha ziyade kipi, yani işin yapılış şeklini belirtmeğe yarar” (Üçok, 2004: 129–130).

Bozkurt’a (2000: 21) göre dil bilgisinde zaman türleri genellikle şimdiki, geçmiş ve gelecek zaman olarak anılırsa da bu ayırım bütün diller için geçerli değildir.

Dil bilgisi açısından zaman insanoğlunun, olayın gerçekleşme sürecini algılama ve yansıtma biçimidir. Bu yüzden zamanlar dilden dile değişebilmektedir. Bazı dillerde olaylar daha az zaman kuruluşu içinde anlatılır. Buna karşılık Türkçe, zaman kullanımını bol olan dillerden biridir. Olaylar bu zaman bolluğu içinde anlatılır. Ancak dilde zaman kullanımı ile olayın gerçekleşme süreci arasında kesin bağlantı bulunmaz. Mesela geçmişte meydana gelmiş bir olayı başka bir zamanla anlatmak mümkündür (Bozkurt, 2000: 73).

Zaman başı, ortası ve sonu olmayan, kesintisiz sürüp giden bir akıştır. Ancak zamanı gerçekteki bu akışkan niteliğiyle ele almak dünyayla başa çıkabilmek açısından son derece

engelleyicidir. İnsanlar, zaman kavramına kendi sınırlı hayatları açısından bir düzen getirmişler; geçmiş, şimdi ve gelecek olmak üzere üç temel alt zaman dilimi oluşturmuşlardır. İnsanların, geçmişini hatırlama ve değerlendirme, şimdi ve şu anda olanı geçmişten ayırabilme ve geleceği tasarlama yetisi bulunmaktadır. Bu yeti dünya işlerini düzenlemede onlara büyük kolaylıklar sağlar. Zamanı “dilimlenmemiş zaman” ve “dilimlenmiş zaman” olarak ikiye ayıran Erkman-Akerson, “geniş zamanı” dilimlenmemiş zaman içinde değerlendirmektedir. Geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanlar ise dilimlenmiş zaman içinde yer alır. Ancak bu sınıflandırma konuşma anına göre yapılmıştır. Yani konuşmacı, zamanı aktarırken, konuştuğu ana göre bir değerlendirme yapar ve dilimleri konuşma anını merkeze alarak yerleştirir. Hâlbuki merkez her zaman konuşma anı olmak zorunda değildir. Merkez, eskiden gerçekleşmiş bir olay anlatılırken geçmişteki bir noktada da bulunabilir. Merkezin böyle geçmişteki bir noktaya alınması hâlinde geçmiş, şimdi ve gelecek, hatta geniş zaman geçmişteki bu anlatı noktasına göre değerlendirilecektir (Erkman-Akerson, 2000: 142–143).

Merkez, geçmişteki bir noktaya alındığında, Türkçede ekler değişmekte, dilimler geçmişte seçilen o noktanın çevresine yerleşmektedir. Buna göre, -Ardl biçimindeki yapı dilimlenmemiş zaman içerisinde yer alır. -Dlydl/ -mıştı, -mıştı; -yordu, -yormuş; -AcAktı, -AcAkmış yapıları ise dilimlenmiş zaman kategorisinde değerlendirilir (Erkman-Akerson, 2000: 143).

Araştırmacıların bu açıklama ve tanımlarından da anlaşılacağı gibi, zaman konusunda söylenenler bazen birbiriyle örtüşmekte, bazen de farklı tespit ve görüşler ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmada yukarıda kısaca açıklanmaya çalışılan zaman kavramının dildeki en önemli yansımalarından olan zaman eklerinin kullanım sıklıkları ve kullanım yüzdeleri ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarından hareketle ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Araştırmanın Önemi

Sosyal bir varlık olan insan, bu özelliği sayesinde ana dilini doğru ve etkili bir biçimde kullanarak diğer insanlarla sağlıklı bir iletişim kurabilir. Zaten dilin en önemli varlık nedeni, insanlar arasındaki iletişimi sağlamaktır.

Doğar doğmaz kendisini ana diliyle kuşatılmış olarak bulan insan, ana dilini önce ailesinden sonra da yakın çevreden edinmeye, dilin kurallarını da farkında olmadan kavramaya başlar. Aileden ve yakın çevreden edinilen bu dil, dinlemeye dayanır. Başka bir deyişle, çocuk önce ana dilini dinleyerek onu tanımaya başlar. Çocuğun isteklerini, duygularını önce çok kısa sözlerle, hatta sözcüklerle anlattığı hâlde zaman geçtikçe uzun cümleler kurduğu görülür. Ancak çocuğun ana dilini bütün yönleriyle öğrenebilmesi, dilini etkili ve doğru kullanabilmesi için iyi bir ana dili eğitimine ihtiyaç vardır.

İlköğretim okullarındaki Türkçe eğitimi, öğrencilerin konuşma, yazma, dinleme ve okuma becerilerini geliştirmeyi amaçlar. Başka bir deyişle ilköğretim okullarındaki Türkçe eğitiminin temel amacı öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini geliştirmektir. Temel eğitimden geçen her birey,

Türkçe eğitimi sayesinde kazandığı ve geliştirdiği becerileri hayata atıldıktan sonra da ihtiyaç duyduğu zaman kullanabilmelidir.

İlköğretim okullarındaki Türkçe ders kitaplarının öğrenci düzeyine uygunluğu ve niteliği, bu okullardaki eğitimin kalitesini de etkilemektedir. Türkçe ders kitapları bu bakımdan önemlidir. Bu yüzden, ders kitapları hazırlanırken hedef kitleye yönelik olarak yapılmış araştırmalar dikkate alınmalı ve bilimsel ölçütlerden hareket edilmelidir.

Türkçede zaman eklerinin pek çok işlevi bulunmaktadır. Kip ekleriyle ifade edilen zamanların hangi işlevlerde kullanıldığını kavrayamayan öğrenciler, konuyla ilgili terimleri de anlamakta güçlük çekmektedirler. Zira kip ekiyle yapılan zamanlara verilen adlar morfolojik bir yaklaşımın ürünüdür ve kullanılan zaman ekinin taşıdığı işlevi tam olarak ifade edememektedir. Örneğin şimdiki zamanın hikâyesi, duyulan geçmiş zamanın hikâyesi gibi. Bu nedenle, hazırlanacak ders kitaplarında zaman eklerinin bütün işlevleri öğrencilere kavratılmalıdır. Böylece öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerinde de bir gelişme görülebilecektir.

Türkçe programı hazırlanmadan ve Türkçe ders kitapları yazılmadan önce yukarıda belirtildiği gibi birtakım araştırma ve uygulamalar incelenmelidir. Bu bakımdan öğrencilerin yazılı anlatım becerilerinden elde edilecek veriler de önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Dil bilgisi öğretimi ile ilgili hususlarda öğrencilerin yazılı anlatımları âdeta bir kılavuz rolü üstlenir. Zaman konusunda da öğrencilerin yazılı anlatım becerileri dikkate alınmalı, onların zaman eklerini hangi sıklıkla ve ne oranda kullandıkları incelenmelidir. Türkçe ders kitapları da bu araştırma ve uygulamalardan elde edilen bulgu ve sonuçlara göre hazırlanmalıdır.

Zaman eklerinin işlevleri, sınıf içinde birtakım etkinliklerle gösterilebilir. Ancak öğrencilere sezdirme ve fark ettirme açısından zaman eklerinin ders kitaplarındaki metinlerde kullanılması daha büyük önem taşımaktadır. Türkçe dil bilgisinde zaman eklerinin öğretime katkı sağlayacağı inancıyla yapılan bu çalışmadan Türkçe ders kitaplarına alınacak metinlerin tespiti ve yazılmasında yararlanılabilecek ve metinler belli bir sistem çerçevesinde ders kitabına yerleştirilebilecektir. Böylece, öğrencilerin zaman konusunu daha ayrıntılı ve sistematik olarak kavramalarının ve gerektiğinde de kullanmalarının kolaylaşacağı düşünülebilir. Çalışma bu bakımdan önemlidir.

Bu araştırma, anlama ve anlatma becerileri ile de yakından ilişkilidir. Çünkü zaman eklerinin bütün işlevlerini kavramış öğrenci; duygu, düşünce ve hayallerini, yaşadıklarını, gözlemlerini daha etkili bir biçimde anlatacak ve böylece kendi üslubunun temellerini atacaktır. Ayrıca okuduklarını ve dinlediklerini daha iyi anlayacaktır.

Bilindiği gibi İngilizce, dünyanın pek çok ülkesinde değişik ders materyalleri, çeşitli yöntem ve teknikler kullanılarak öğretilmektedir. İngilizler, dil bilgisinin önemli bir yönünü oluşturan zaman (tense) konusunu da hazırladıkları gramer kitaplarıyla İngilizceyi öğrenmek isteyenlere sistemli bir biçimde vermeye çalışmaktadır. Türkçe dil bilgisinde zaman eklerinin öğretimi, bu eklerin kullanım

sıklığı ve kullanım oranları konusunda ise bugüne kadar alanyazında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan ülkemizde de buna benzer çalışmalara ihtiyaç vardır.

Yukarıda belirtilen hususlardan hareketle bu çalışmanın amacı, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında yer verdikleri bildirme (haber) kip ekleri, hikâye ve rivayet ekleri, ek eylemin geniş, belirli ve belirsiz zamanlarını oluşturan zaman eklerinin kullanım sıklıklarını ve oranlarını saptamak, böylece dil bilgisi öğretimine yönelik önerilerde bulunmaktır.

Belirtilen amaçla ilgili olarak bu çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında yer alan zaman eklerinin kullanım sıklıkları ve kullanım oranları nedir?
2. İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında bütün zaman ekleri kullanılmış mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmış ve veriler, doküman inceleme tekniği ile elde edilmiştir. Araştırmada inceleme nesnesi olarak ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımları kullanılmıştır. Metinlerdeki zaman ekleri tespit edilerek sayılmış ve analiz edilmiş, zaman eklerinin kullanım sıklıkları belirlenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Ankara ili merkez ilçelerinde (Altındağ, Etimesgut, Yenimahalle) 6. sınıfta öğrenim gören 150 öğrenci oluşturmaktadır. Belirtilen ilçelerdeki beş farklı okulda gönüllülük esasına dayalı olarak eşit sayıda öğrenciye yazılı anlatım çalışması yaptırılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın konusunu oluşturan verileri toplamak için Ankara ilindeki beş ilköğretim okulunda 150 öğrenciye yazılı anlatım çalışması yaptırılmıştır. Bu amaçla ilköğretim 6. sınıf öğrencileri için uygulama kâğıtları hazırlanmıştır. Öğrencilerden uygulama kâğıtlarındaki sekiz konudan birini seçerek bir kompozisyon yazmaları istenmiştir. Uygulama kâğıdındaki kompozisyon konuları şunlardır:

1. Başınızdaki geçen ve hiç unutamadığınız bir olayı anlatınız.
2. Seyrettiğiniz bir filmi veya tiyatroyu anlatınız.
3. Sevdiğiniz bir arkadaşınızı veya değer verdiğiniz bir insanı her yönüyle anlatınız.
4. Beğendiğiniz bir masal, hikâye veya romanı anlatınız.
5. Arkadaşlığın ne olduğunu ve nasıl olması gerektiğini anlatınız.
6. “Çok yaşayan bilmez, çok gezen bilir.” sözünü açıklayınız.
7. “Kitap” kavramı hakkındaki düşüncelerinizi yazınız.
8. Yukarıdakilerin dışında istediğiniz herhangi bir konuda bir kompozisyon yazınız.

Araştırmaya daha nesnel veriler sağlayabileceği düşüncesiyle öğrencilere farklı konularda kompozisyon konuları verilmiştir. İlk yedi konuda yazı yazmak istemeyen öğrenciler için de herhangi bir konuda bir kompozisyon yazmaları istenmiş; böylece onların daha rahat yazmaları ve kendilerini ifade etmeleri sağlanmıştır. Öğrencilere yaptırılan yazılı anlatım çalışmaları zaman ekleri bakımından değerlendirilmiştir.

Verilerin Analizi

İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinden alınan yazılı anlatımlar, okullara ve sınıflara göre tek tek numaralandırılmış ve hepsi bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bilgisayara geçirilen yazılı anlatımlar, öğrencilerden alınan yazılı anlatımlarla tekrar karşılaştırılarak bir yanlışlık olmamasına dikkat edilmiştir. Bu işlem bittikten sonra metinler okunarak zaman eklerinin kullanıldığı sözcükler işaretlenmiştir. Daha sonra, işaretlenen bu sözcükler Microsoft Excel ve Simple Concordance Program 4.07 yazılımları yardımıyla listelenmiş; hangi eklerin, ne sıklıkla, hangi oranda kullanıldıkları hesaplanmıştır. Tablo ve grafikler oluşturulmuş ve bunlar yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

6. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında kullandıkları zaman ekleri; fiil cümlelerinde, isim cümlelerinde ve her ikisinde olmak üzere ayrıntılı bir biçimde aşağıdaki başlıklar altında değerlendirilmiştir.

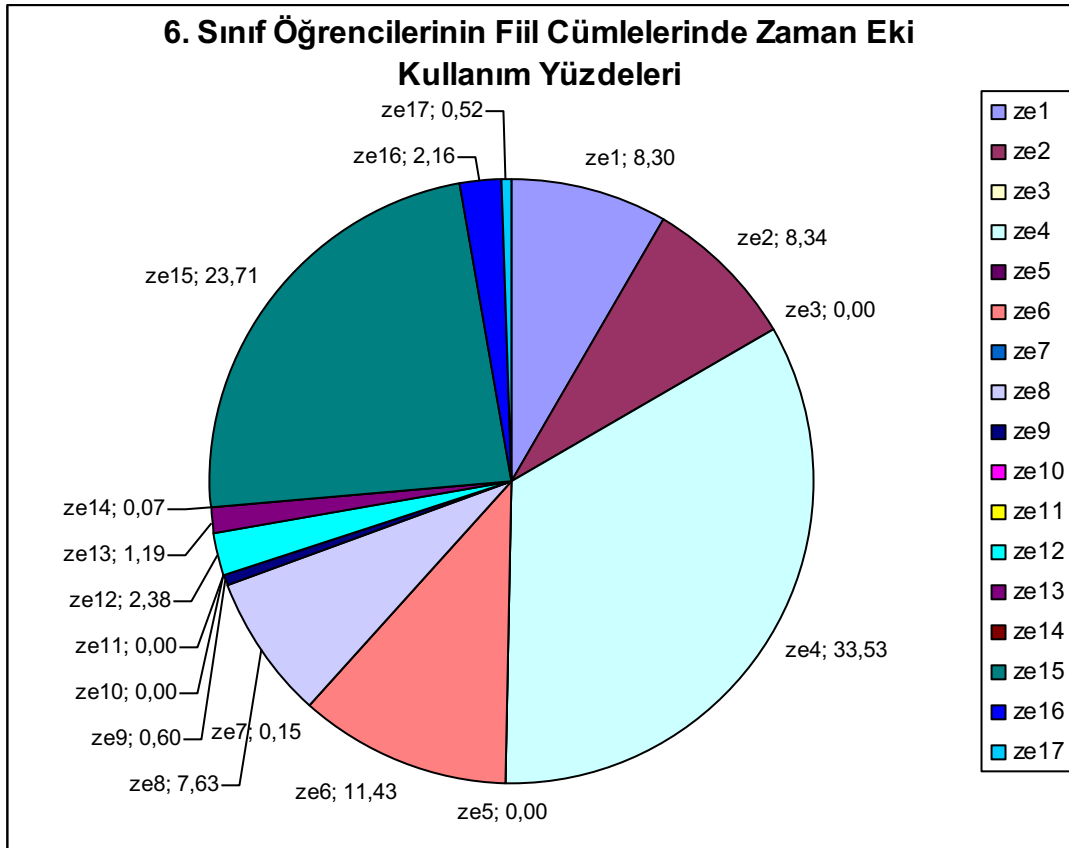
Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Fiil Cümlelerinde Kullandıkları Zaman Eklerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Beş farklı ilköğretim okulunda öğrenim gören 6. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarındaki fiil cümlelerinde kullandıkları zaman ekleri ve bunların yüzdeler oranları aşağıdaki Tablo 1 ve Grafik 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Altıncı sınıf öğrencilerinin fiil cümlelerinde kullandıkları zaman ekleri

Zaman Ekleri	OKULLAR					Toplam	%
	A6	B6	C6	D6	E6		
ze1	67	90	21	19	26	223	8,30
ze2	44	33	62	45	40	224	8,34
ze3	0	0	0	0	0	0	0,00
ze4	193	152	266	163	127	901	33,53
ze5	0	0	0	0	0	0	0,00
ze6	37	68	41	51	110	307	11,43
ze7	0	1	0	0	3	4	0,15
ze8	52	34	70	24	25	205	7,63
ze9	5	10	0	0	1	16	0,60
ze10	0	0	0	0	0	0	0,00
ze11	0	0	0	0	0	0	0,00
ze12	17	7	12	15	13	64	2,38
ze13	6	4	11	8	3	32	1,19
ze14	0	1	0	1	0	2	0,07
ze15	95	197	89	122	134	637	23,71
ze16	11	16	11	13	7	58	2,16
ze17	10	3	0	0	1	14	0,52
Toplam	537	616	583	461	490	2687	100,00

Grafik 1: Altıncı sınıf öğrencilerinin fiil cümlelerinde kullandıkları zaman ekleri

6. sınıf öğrencileri fiil cümlelerinde toplam 2687 zaman eki alan çekimli fiil kullanmışlardır. Fiil cümlelerinde yer alan zaman eklerinden en sık kullanılanı belirli (bilinen) geçmiş zaman ekidir. Bu ek 901 sıklıkla kullanılmıştır. Kullanım yüzdesi %33,53'tür. İkinci sırada %23,71 ile geniş zamanın kullanıldığı görülmektedir. Geniş zaman eki 637 sıklıkla kullanılmıştır. Üçüncü sırada %11,43 kullanım yüzdesi ve 307 kullanım sıklığıyla –yor şimdiki zaman eki yer almaktadır. –yor ile yapılan şimdiki zaman ile –mAktA/–mAdA ekleriyle yapılan şimdiki zamanın kullanımı toplam olarak %11,58 olmaktadır. Bu şekilde bile şimdiki zaman üçüncü sırada kalmaktadır. %8,34 kullanım yüzdesiyle dördüncü sırada belirsiz (duyulan) geçmiş zamanın hikâyesi bulunmaktadır. Belirsiz (duyulan) geçmiş zamanın hikâyesi 224 sıklıkla kullanılmıştır. Beşinci sırada %8,30 kullanım yüzdesi ile belirsiz (duyulan) geçmiş zaman vardır ve öğrenciler bu eke 223 kez yer vermişlerdir. %7,63 kullanım yüzdesiyle altıncı sırada –yor ile yapılan şimdiki zamanın hikâyesi görülmektedir. Bu ekin kullanım sıklığı 205'tir. 64 kullanım sıklığı ve %2,38 kullanım yüzdesiyle gelecek zaman yedinci sırada; 58 kullanım sıklığı ve %2,16 kullanım yüzdesiyle geniş zamanın hikâyesi sekizinci sırada yer almaktadır. Gelecek zamanın hikâyesi 32 sıklıkla kullanılmıştır ve kullanım oranı %1,19'dur. Bu oranlarla gelecek zaman dokuzuncu sırayı almıştır. –yor ile yapılan şimdiki zamanın rivayetini öğrenciler 16 sıklıkla kullanmışlardır. Bu sıklık %0,60'a tekabül eder. 14 defa kullanılan geniş zamanın rivayetinin kullanım oranı %0,52'dir.

–mAktA ve –mAdA ekleriyle yapılan şimdiki zaman toplam 4 sıklık ve %0,15 kullanım yüzdesiyle alt sıralarda yer almaktadır. Gelecek zamanın rivayeti 2 sıklıkla kullanılmıştır ve kullanım oranı %0,07’dir. 6. sınıf öğrencileri, yazılı anlatımlarında belirsiz (duyulan) geçmiş zamanın rivayetine, belirli (bilinen) geçmiş zamanın hikâyesine, –mAktA ve –mAdA ile yapılan şimdiki zamanın hikâyesi ile rivayetine hiç yer vermemişlerdir.

Yukarıdaki veriler incelendiğinde 6. sınıf öğrencilerinin daha çok belirli (bilinen) geçmiş zamanı, geniş zamanı, şimdiki zamanı, belirsiz (duyulan) geçmiş zamanın hikâyesini ve belirsiz geçmiş zamanı kullandıkları görülmektedir.

Öğrencilerin en çok kullandıkları belirli (bilinen) geçmiş zamanla ikinci en çok kullandıkları geniş zaman arasındaki kullanım yüzdesi farkı yaklaşık %10’dur. İlk iki zaman eki arasındaki bu kullanım farkı, 6. sınıf öğrencilerinin zaman ekleri içinde en çok öyküleyici (tahkiyeli) anlatım tarzını kullandıklarını göstermektedir. Öğrencilerin en çok kullandıkları dördüncü zaman eki olan belirsiz (duyulan) geçmiş zamanın hikâyesi ile beşinci sıradaki belirsiz (duyulan) geçmiş zaman eki de ilk sıradaki belirli (bilinen) geçmiş zamanla birlikte “geçmiş zaman” başlığı altında değerlendirilirse öğrencilerin geçmiş zamanı, geniş zaman ve şimdiki zamana göre çok daha fazla kullandıkları görülür. Bu durum, 6. sınıf öğrencilerinin öyküleyici anlatımı, açıklama ve betimleme (tasvir) gibi diğer anlatım türlerine göre çok fazla tercih ettiklerini göstermektedir.

Altıncı Sınıf Öğrencilerinin İsim Cümlelerinde Kullandıkları Zaman Eklerine İlişkin Bulgular ve Yorum

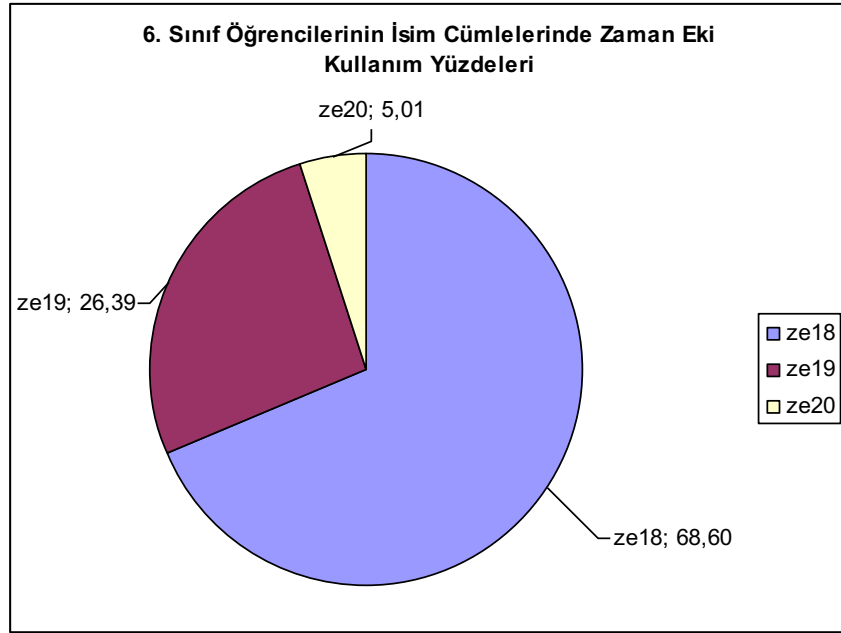
6. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarındaki isim cümlelerinde kullandıkları zaman ekleri ve bunların yüzdeler oranları aşağıdaki Tablo 2 ve Grafik 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Altıncı sınıf öğrencilerinin isim cümlelerinde zaman eki kullanımı

Zaman Ekleri	OKULLAR					Toplam	%
	A6	B6	C6	D6	E6		
ze18	73	115	49	114	169	520	68,60
ze19	42	36	68	26	28	200	26,39
ze20	11	22	2	0	3	38	5,01
Toplam	126	173	119	140	200	758	100,00

6. sınıf öğrencileri isim cümlelerinde toplam 758 zaman eki alan çekimli isim (ek fiil) kullanmışlardır. Öğrenciler yazılı anlatımlarında 520 sıklıkla ve %68,60 kullanım yüzdesiyle en çok ek fiilin geniş zamanına yer vermişlerdir. Ek fiilin belirli (bilinen) geçmiş zamanı ise 200 sıklık ve %26,39 ile ikinci sıradadır. Ek fiilin belirsiz (duyulan) geçmiş zamanı 38 sıklıkla kullanılmıştır ve kullanım yüzdesi %5,01’dir. Buradan hareketle, 6. sınıf öğrencilerinin, isim cümlelerinde en fazla ek fiilin geniş zamanını tercih ettikleri görülmektedir. Ek fiilin geniş zamanı ile ek fiilin belirli (bilinen) geçmiş zamanı arasındaki kullanım farkı %42,21’e ulaşmaktadır. Bu da isim cümlelerinde geniş zaman kullanımının yaygın olduğunu göstermektedir. Betimleme ve açıklama anlatım türlerinin özelliği gereği öğrencilerin ek fiilin geniş zamanını daha fazla tercih ettikleri söylenebilir.

Grafik 2: Altıncı sınıf öğrencilerinin isim cümlelerinde zaman eki kullanımı

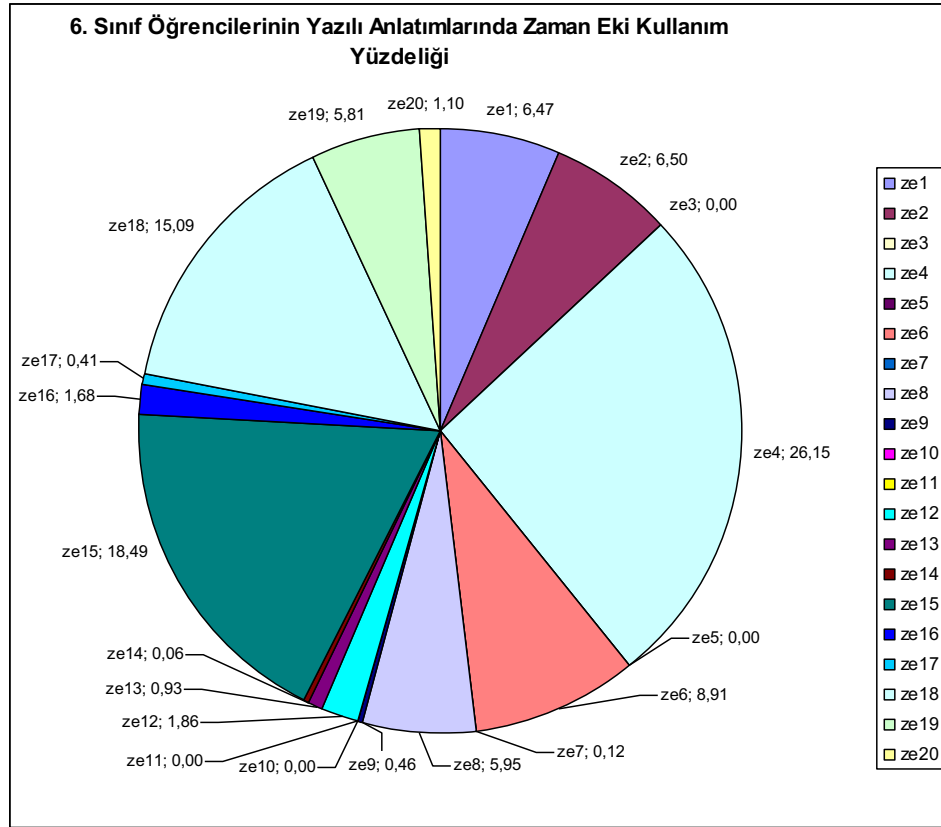
Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Fiil ve İsim Cümlelerinde Kullandıkları Bütün Zaman Eklerine İlişkin Bulgular ve Yorum

6. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarındaki fiil ve isim cümlelerinde kullandıkları bütün zaman ekleri ve bunların yüzdelik oranları aşağıdaki Tablo 3 ve Grafik 3'te toplu olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 3: Altıncı sınıf öğrencilerinin kullandıkları bütün zaman ekleri

Zaman Ekleri	OKULLAR					Toplam	%
	A6	B6	C6	D6	E6		
ze1	67	90	21	19	26	223	6,47
ze2	44	33	62	45	40	224	6,50
ze3	0	0	0	0	0	0	0,00
ze4	193	152	266	163	127	901	26,15
ze5	0	0	0	0	0	0	0,00
ze6	37	68	41	51	110	307	8,91
ze7	0	1	0	0	3	4	0,12
ze8	52	34	70	24	25	205	5,95
ze9	5	10	0	0	1	16	0,46
ze10	0	0	0	0	0	0	0,00
ze11	0	0	0	0	0	0	0,00
ze12	17	7	12	15	13	64	1,86
ze13	6	4	11	8	3	32	0,93
ze14	0	1	0	1	0	2	0,06
ze15	95	197	89	122	134	637	18,49
ze16	11	16	11	13	7	58	1,68
ze17	10	3	0	0	1	14	0,41
ze18	73	115	49	114	169	520	15,09
ze19	42	36	68	26	28	200	5,81
ze20	11	22	2	0	3	38	1,10
Toplam	663	789	702	601	690	3445	100,00

Grafik 3: Altıncı sınıf öğrencilerinin kullandıkları bütün zaman ekleri

6. sınıf öğrencileri isim ve fiil cümlelerinde toplam 3445 zaman ekine yer vermişlerdir. Öğrencilerin 901 sıklık ve %26,15 kullanım yüzdesiyle en çok belirli (bilinen) geçmiş zamanı kullandıkları görülmektedir. En çok kullanılan ikinci zaman eki 637 sıklık ve %18,49 kullanım yüzdesiyle geniş zamandır. Ek fiilin geniş zamanı 520 sıklık ve %15,09 kullanım yüzdesiyle üçüncü sırada yer almıştır. –yor ekiyle yapılan şimdiki zamanın kullanım sıklığı 307 ve kullanım oranı %8,91; belirsiz (duyulan) geçmiş zamanın hikâyesinin kullanım sıklığı 224 ve kullanım oranı %6,50; belirsiz (duyulan) geçmiş zamanın kullanım sıklığı 223 ve kullanım oranı % 6,47; –yor ile yapılan şimdiki zamanın hikâyesinin kullanım sıklığı 205 ve kullanım oranı %5,95; ek fiilin belirli (bilinen) geçmiş zamanının kullanım sıklığı 200 ve kullanım oranı % 5, 81’dir. Öğrenciler gelecek zaman ekini 64 sıklık ve %1,86 oranında, geniş zamanın hikâyesini 58 sıklık ve % 1, 68 oranında, ek fiilin belirsiz (duyulan) geçmiş zamanını 38 sıklık ve % 1,10 oranında kullanmışlardır.

6. sınıf öğrencilerinin en az kullandıkları zaman ekleri ise sırasıyla şunlardır: Gelecek zamanın hikâyesinin kullanım sıklığı 32 ve kullanım oranı % 0, 93; –yor ile yapılan şimdiki zamanın rivayetinin kullanım sıklığı 16 ve kullanım oranı %0,46; geniş zamanın rivayetinin kullanım sıklığı 14 ve kullanım oranı % 0, 41; –mAktA ve –mAdA ile yapılan şimdiki zamanın kullanım sıklığı 4 ve kullanım oranı %0,12; gelecek zamanın rivayetinin kullanım sıklığı 2 ve kullanım oranı %0,06’dır. Yukarıdaki verilerden hareketle denilebilir ki öğrenciler yazılı anlatımlarında rivayet ekini kullanmayı pek tercih

etmemişlerdir. Gelecek zamanın hikâyesi ve –mAktA/–mAdA ile yapılan şimdiki zaman da öğrenciler tarafından çok az kullanılmıştır. Zaten bu –mAktA/–mAdA eklerinin asıl gelecek zaman eki olan –yor’a oranla çok az kullanıldığı, gramer kitaplarında da ifade edilmektedir. Öğrencilerin yazılı anlatımlarında da bu durum görülmektedir.

Öğrencilerin belirsiz (duyulan) geçmiş zamanın rivayetini, belirli (bilinen) geçmiş zamanın hikâyesini, –mAktA/–mAdA ile yapılan şimdiki zamanın hikâyesini ve rivayetini hiç kullanmadıkları görülmüştür. Bu zaman eklerinin günlük hayatta ve yazı dilinde de zaten çok az kullanıldığı tahmin edilmektedir. Burada çıkan sonuç da bunu doğrulamaktadır.

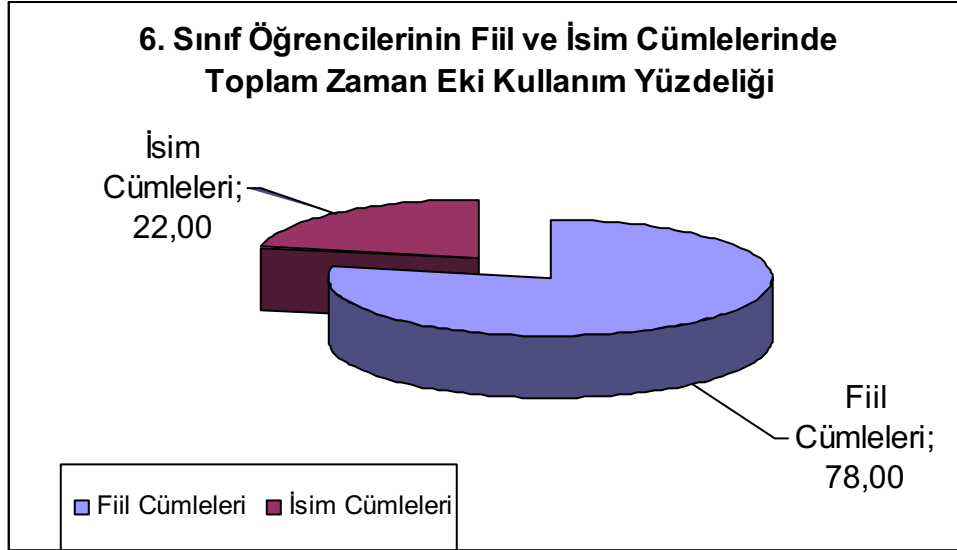
Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Fiil ve İsim Cümlelerinde Toplam Olarak Kaç Adet Zaman Eki Kullandıklarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Aşağıdaki Tablo 4 ve Grafik 4’te 6. sınıf öğrencilerinin fiil ve isim cümlelerinde toplam olarak kaç adet zaman eki kullandıkları verilmiştir.

Tablo 4: Altıncı sınıf öğrencilerinin fiil ve isim cümlelerinde toplam zaman eki kullanımı

Zaman Ekleri	OKULLAR					Toplam	%
	A6	B6	C6	D6	E6		
Fiil Cümleleri	537	616	583	461	490	2687	77,9971
İsim Cümleleri	126	173	119	140	200	758	22,0029
Toplam	663	789	702	601	690	3445	100,00

Grafik 4: Altıncı sınıf öğrencilerinin fiil ve isim cümlelerinde toplam zaman eki kullanımı

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi 6. sınıf öğrencileri fiil ve isim cümlelerinde toplam 3445 zaman ekine yer vermişlerdir. Bu zaman eklerinin 2687’si fiil cümlelerinde, 758’i isim cümlelerinde kullanılmıştır. Fiil cümlelerindeki zaman eklerinin kullanım oranı %77,99’a tekabül ederken isim cümlelerindeki zaman eklerinin kullanım oranı %22’ye karşılık gelmektedir. Bu durum 6. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında en çok fiil cümlesi kullandıklarını, isim cümlelerine daha az yer

verdiklerini göstermektedir. Buradan öğrencilerin, bir olayı, bir durumu, bir konu hakkındaki düşüncelerini anlatırken fiil cümlelerini kullanmayı daha çok tercih ettikleri sonucu çıkarılabilir.

Sonuç

6. sınıf öğrencilerinin fiil cümlelerinde zaman eklerinden en sık kullanılanı belirli (bilinen) geçmiş zaman ekidir. İkinci sırada geniş zamanın kullanıldığı görülmektedir. Üçüncü sırada ise –yor şimdiki zaman eki yer almaktadır. –yor ile yapılan şimdiki zaman ile –mAktA/–mAdA ekleriyle yapılan şimdiki zamanın kullanım yüzdeleri toplandığında bile şimdiki zaman üçüncü yine sırada kalmaktadır.

6. sınıf öğrencilerinin çok kullandıkları zaman eklerinden biri olan belirsiz (duyulan) geçmiş zamanın hikâyesi ile belirsiz (duyulan) geçmiş zaman eki, ilk sıradaki belirli (bilinen) geçmiş zamanla birlikte “geçmiş zaman” başlığı altında değerlendirilirse öğrencilerin geçmiş zamanı, geniş zaman ve şimdiki zamana göre çok daha fazla kullandıkları görülür. Bu durum, 6. sınıf öğrencilerinin öyküleyici anlatımı, açıklama ve betimleme (tasvir) gibi diğer anlatım türlerine göre çok fazla tercih ettiklerini göstermektedir.

6. sınıf öğrencileri kurdukları isim cümlelerinde en çok ek fiilin geniş zamanına yer vermişlerdir. Ek fiilin belirli (bilinen) geçmiş zamanı ise ikinci sıradadır. Ek fiilin belirsiz (duyulan) geçmiş zamanı üçüncü sırada yer almaktadır. Buradan hareketle, 6. sınıf öğrencilerinin, isim cümlelerinde en fazla ek fiilin geniş zamanını tercih ettikleri görülmektedir. Ek fiilin geniş zamanı ile ek fiilin belirli (bilinen) geçmiş zamanı arasındaki kullanım farkı %42,21’e ulaşmaktadır. Bu da isim cümlelerinde geniş zaman kullanımının yaygın olduğunu göstermektedir. Betimleme ve açıklama anlatım türlerinin özelliği gereği öğrencilerin ek fiilin geniş zamanını daha fazla tercih ettikleri söylenebilir.

6. sınıf öğrencileri yazılı anlatımlarında toplam 3445 isim ve fiil cümlesine yer vermişlerdir. Öğrencilerin en çok belirli (bilinen) geçmiş zamanı kullandıkları görülmektedir. En çok kullanılan ikinci zaman eki geniş zamandır. Ek fiilin geniş zamanı ise üçüncü sırada yer almıştır.

Öğrencilerin isim ve fiil cümlelerindeki bütün zaman ekleri içinde belirsiz (duyulan) geçmiş zamanın rivayetini, belirli (bilinen) geçmiş zamanın hikâyesini, –mAktA/–mAdA ile yapılan şimdiki zamanın hikâyesini ve rivayetini hiç kullanmadıkları görülmüştür. Bu zaman eklerinin günlük hayatta ve yazı dilinde de zaten çok az kullanıldığı tahmin edilmektedir. Burada çıkan sonuç da bunu doğrulamaktadır.

6. sınıf öğrencilerinin kullandıkları toplam 3445 fiil ve isim cümlesinin 2687’si fiil cümlesi, 758’i isim cümlesidir. Fiil cümlelerindeki zaman eklerinin kullanım oranı %77,99’a karşılık gelirken isim cümlelerindeki zaman eklerinin kullanım oranı %22’dir. Bu durum 6. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında en çok fiil cümlesi kullandıklarını, isim cümlelerine daha az yer verdiklerini

göstermektedir. Buradan öğrencilerin, bir olayı, bir durumu, bir konu hakkındaki düşüncelerini anlatırken fiil cümlelerini kullanmayı daha çok tercih ettikleri sonucu çıkarılabilir.

Bu sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

Öğrencilerin yazılı anlatımlarında çok yer verdiği belirli (bilinen) geçmiş zaman, geniş zaman, şimdiki zaman, ek fiilin geniş zamanı, belirsiz (duyulan) geçmiş zaman, belirsiz (duyulan) geçmiş zamanın hikâyesi, şimdiki zamanın hikâyesi, ek fiilin belirli geçmiş zamanı, geniş zamanın hikâyesi, gelecek zaman gibi zaman ekleri, onların bu zaman eklerinin bütün işlevlerini bildiği anlamına gelmez. Dolayısıyla bu zaman eklerinin de bütün işlevleri öğrencilere metinlerden alınan örnek cümleler yoluyla sezdirilerek kavratılmalıdır.

Diğer zaman eklerine göre az kullanılan veya hiç kullanılmayan ek fiilin belirsiz (duyulan) geçmiş zamanı, gelecek zamanın hikâyesi, şimdiki zamanın rivayeti, geniş zamanın rivayeti, –mAktA/–mAdA ile yapılan şimdiki zaman, gelecek zamanın rivayeti, belirsiz (duyulan) geçmiş zamanın rivayeti, belirli (bilinen/görülen) geçmiş zamanın hikâyesi, –mAktA/–mAdA ile yapılan şimdiki zamanın hikâyesi, –mAktA/–mAdA ile yapılan şimdiki zamanın rivayeti gibi zaman eklerinin üzerinde daha fazla durulabilir.

Türkçe ders kitaplarına alınacak metinlerde zaman ekleri ve bunların işlevlerinin aşamalı bir biçimde yer almasına dikkat edilmelidir. Bu amaçla, hangi zaman ekinin ve işlevinin hangi sınıf düzeyindeki metinlerde yer alacağı önceden saptanmalıdır. Bunun için de bu çalışma gibi sayısal dilbilimi araştırmalarından yararlanılabilir. Sayıma dayalı bu tip istatistiksel araştırmalar, gerek dil bilimi gerek dil öğretimi açısından önemlidir. Özellikle ders materyalleri hazırlanırken bilimsel çalışmalardan da mümkün olduğunca yararlanmak gerekmektedir.

Kaynakça

- Atabay, N., Kutluk İ. ve Özel S. (1982). *Sözcük türleri*. D. Aksan (Ed.), Ankara: TDK Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1990). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bozkurt, F. (2000). *Türkiye Türkçesi*. (2. Baskı). Ankara: Hatiboğlu Yayınları.
- Ediskun, H. (1999). *Türk dilbilgisi*. (7. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ergin, M. (1998). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.
- Erkman-Akerson, F. (2000). *Dile genel bir bakış*. İstanbul: Multilingual.
- Gencan, T. N. (1979). *Dilbilgisi*. (4. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Güz, N., Huber, E., Senemoğlu O. ve Öztokat E. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. (2. Baskı). B. Vardar, (Ed.), İstanbul: Multilingual.
- Hatiboğlu, V. (1982). *Dilbilgisi terimleri sözlüğü*. (4. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Topaloğlu, A. (1988). *Dil bilgisi terimleri sözlüğü*. (1. Basım). İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.

Üçok, N. (2004). *Genel dilbilim (lengüistik)*. İstanbul: Multilingual.

Kısaltmalar

- ze 1** : Belirsiz (duyulan) geçmiş zaman
ze 2 : Belirsiz (duyulan) geçmiş zamanın hikâyesi
ze 3 : Belirsiz (duyulan) geçmiş zamanın rivayeti
ze 4 : Belirli (bilinen/görülen) geçmiş zaman
ze 5 : Belirli (bilinen/görülen) geçmiş zamanın hikâyesi
ze 6 : -yor eki ile yapılan şimdiki zaman
ze 7 : -mAktA/-mAdA ekleriyle yapılan şimdiki zaman
ze 8 : -yor eki ile yapılan şimdiki zamanın hikâyesi
ze 9 : -yor eki ile yapılan şimdiki zamanın rivayeti
ze 10 : -mAktA/-mAdA ekleriyle yapılan şimdiki zamanın hikâyesi
ze 11 : -mAktA/-mAdA ekleriyle yapılan şimdiki zamanın rivayeti
ze 12 : Gelecek zaman
ze 13 : Gelecek zamanın hikâyesi
ze 14 : Gelecek zamanın rivayeti
ze 15 : Geniş zaman
ze 16 : Geniş zamanın hikâyesi
ze 17 : Geniş zamanın rivayeti
ze 18 : Ek fiilin geniş zamanı
ze 19 : Ek fiilin belirli (bilinen/görülen) geçmiş zamanı
ze 20 : Ek fiilin belirsiz (duyulan) geçmiş zamanı